

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر

دکتر وحید قاسمی*، حکیمه ملک احمدی✉

چکیده

پژوهش حاضر که به شیوه پیمایشی صورت گرفته به مطالعه اعتیاد اینترنتی و رابطه آن با جذابیت اینترنت و رفع نیازها از طریق این رسانه پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش تمامی کاربرانی بوده‌اند که در بهار سال ۱۳۸۸ در کافی‌نت‌های شاهین شهر اصفهان از اینترنت استفاده کرده‌اند و از میان آنها به روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای و بر مبنای منطقه جغرافیایی و زمان مورد استفاده از اینترنت تعداد ۱۷۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. به منظور سنجش اعتیاد به اینترنت، از مقیاس اعتیاد به اینترنت یانگ و همچنین دو پرسشنامه محقق ساخته دیگر برای سنجش سازه‌های جذابیت اینترنت و استفاده از اینترنت برای رفع نیازها استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که ۲/۳ درصد افراد دارای اعتیاد شدید و ۲۷/۱ درصد دارای اعتیاد متوسط به اینترنت هستند و همچنین ۷۰/۶ درصد در گروه کاربران معمولی قرار دارند. نتایج بررسی مدل ساختاری تدوین شده نیز بیانگر آن بود که ارضای نیازها و جذابیت و تازگی محیط اینترنت دارای توان بالا و معناداری در تبیین اعتیاد به اینترنت هستند؛ هر چند جذابیت و تازگی محیط اینترنت از توان تبیین‌کنندگی بالاتری در مقایسه با ارضای نیاز برخوردار است.

کلید واژه: اعتیاد به اینترنت، ارضا نیازها در اینترنت، جذابیت و تازگی اینترنت، کاربران، کافی‌نت

* دکترای جامعه‌شناسی، استادیار دانشگاه اصفهان، گروه علوم اجتماعی

Email: h.malekhamadi@ltr.ui.ac.ir

✉ کارشناسی ارشد مطالعات زنان

تاریخ دریافت: ۸۹/۵/۲۶ تجدیدنظر: ۸۹/۸/۱۷ پذیرش نهایی: ۸۹/۹/۱۴

مقدمه

همزمان با دسترسی روزافزون و گسترده افراد به اینترنت، شاهد نوع جدیدی از اعتیاد یعنی اعتیاد به اینترنت هستیم که معضل رو به رشد عصر اطلاعات است. همانند انواع دیگر اعتیاد، اعتیاد به اینترنت نیز با علایمی همچون افسردگی، کج خلقی، اضطراب، بی‌قراری، از هم گسیختگی روابط اجتماعی و افت تحصیلی همراه است. اینترنت نیز مانند هر فناوری دیگر، ممکن است اثرات منفی بر زندگی افراد داشته باشد. تجربه مشکلات ناشی از فناوری‌های جدید برای بشر تازگی ندارد. حتی پیشرفت‌های به ظاهر تعدیل شده نظیر آسانسور، کارت‌های ارتباطی و ... همگی تأثیرات ناخواسته‌ای دارند. فناوری، امری غیر اخلاقی یا به طور ذاتی، خوب یا مضر نیست، اما بر الگویی که ما بر اساس آن زندگی می‌کنیم، تأثیر می‌گذارد. محصولات فناوری بویژه اینترنت و رایانه در بهترین وجه، استعمال مفرط و سوءاستفاده را در پی دارند و در بدترین حالت، اعتیاد اینترنتی را که ترکیبی از محتوای مهیج، سهولت دسترسی، آرامش، هزینه کمتر، خودمختاری و گمنامی است. این حقیقت که موادی نظیر مشروبات الکلی و داروهای محرک می‌توانند منجر به وابستگی فیزیکی یا روان‌شناختی شوند، مسلم شمرده شده و رفتارهایی نظیر قمار، نوشیدن مشروبات الکلی و سکس، با در نظر گرفتن عامل بالقوه معتادکنندگی‌شان مورد پذیرش قرار گرفته‌اند. همین فرایند به نظر می‌رسد که درباره جنبه‌های مشخص اینترنت نیز مصداق داشته باشد (گرینفلد^۱، ۱۹۹۹، ص ۳).

با توجه به ویژگی‌های خاص اینترنت مانند در دسترس بودن، ۲۴ ساعته بودن، جستجوی آسان و سریع انواع موضوعات، سرعت و گمنامی؛ تعداد کاربران آن روز به روز در سراسر دنیا در حال افزایش است. به علاوه، مقتضیات زندگی نیز ضرورت استفاده از اینترنت را بیشتر کرده است. در واقع، امروزه یادگیری استفاده از اینترنت برای همه افراد لازم به نظر می‌رسد. چنان که به مرور، بسیاری از کارها به وسیله اینترنت انجام می‌گیرد؛ مانند خرید و فروش، ثبت نام و حتی مشارکت سیاسی و رأی‌گیری. بنابراین، ما در کنار دنیای واقعی، دنیایی مجازی داریم که به سرعت در حال رشد و

1. Greenfield

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۵۳

گسترش است و حتی گاه جدا کردن این دو دنیای مجازی و واقعی از یکدیگر دشوار می‌نماید. فناوری به لحاظ ذاتی خوب یا بد نیست اما بر سبک زندگی اثر می‌گذارد و باید به آثار و عوارض احتمالی آن توجه شود. از سوی دیگر، کشور ایران نیز مقتضیات خاص خود را دارد که این ویژگی‌ها بر نوع و چگونگی استفاده از اینترنت مؤثر است. برای نمونه، کشور ما دارای هرم سنی جوان با نیازها و ویژگی‌های خاص خود مانند تفریح، اشتغال، ازدواج و ... است. بسیاری از جوانان از اینترنت برای تفریح و سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت استفاده می‌کنند یا در جستجوی پاسخ برای نیازهایی هستند که در دنیای واقعی برآورده نشده است. احساس صمیمیت و تعلق، شکوفایی و نیاز جنسی که افراد در اینترنت به دنبال آن هستند، ممکن است به مرور موجب اعتیاد آنان شود. به این ترتیب، اینترنت نیز مانند هر چیز دیگری همچون ورزش، قمار، خوردن و ... می‌تواند اعتیادآور باشد. به علاوه، اینترنت رشد سریعی را در ایران طی می‌کند و روز به روز بر کاربران آن افزوده می‌شود. بر اساس آمار تعداد کاربران ایرانی اینترنت در سال ۲۰۰۶، ۱۱ میلیون نفر بوده که در سال ۲۰۱۰، به ۳۳ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر رسیده و به این ترتیب، رتبه اول را در کشورهای خاورمیانه کسب کرده است (آمار جهانی اینترنت^۱، ۲۰۱۰).

بنابراین با توجه به فراگیر شدن سریع اینترنت و جذابیت‌ها و کارکردهای قابل توجه آن و همچنین رشد روزافزون کاربران آن از یک سو و ساخت جمعیتی جوان کشور و نیازهای آنان از سوی دیگر، مشکلات و چالش‌های ناشی از ورود این فناوری به جامعه در کنار آثار مثبت آن غیر قابل انتظار نیست. از این رو ضروری است که برای درک و شناخت هر چه بیشتر پیامدهای استفاده از اینترنت مانند اعتیاد به اینترنت اهتمام ورزید. البته در این زمینه تاکنون پژوهش‌هایی در کشور انجام شده است که در آنها همراه با سنجش اعتیاد به اینترنت، به بررسی ساخت جمعیتی معتادان اینترنتی، تحصیلات کاربران و اعتیاد به کاربردهای مختلف اینترنت مانند پرسه زدن، بازی‌های اینترنتی و چت‌روم‌ها پرداخته شده و همچنین اثرات این اعتیاد از جمله عوارض روحی، خانوادگی و مشکلات جسمی مورد بررسی قرار گرفته است. اما پژوهش‌های انجام شده، هر کدام

1. Internet World State

به جنبه‌ای از این اعتیاد پرداخته‌اند و بیشتر، اطلاعات توصیفی از وضعیت این موضوع به دست می‌دهند. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، به نوعی تکمیل اطلاعات قبلی و پرداختن به جنبه‌هایی است که در پژوهش‌های دیگر بررسی نشده است. پژوهشگر تلاش کرده است به نوعی به علت‌یابی در این زمینه بپردازد. بر این اساس، با توجه به اینکه بیشتر کاربران جوان هستند و نیازهای خاصی دارند و با توجه به جدید بودن و جذابیت فضای اینترنت، به بررسی اعتیاد به اینترنت با توجه به هرم نیازها و جذابیت‌های اینترنت پرداخته شد.

علاوه بر این، جامعه مورد بررسی در این مقاله، یعنی شاهین شهر، شهری کوچک با هرم جمعیتی بسیار جوان است که به نوعی همه ساکنان آن یکدست هستند؛ یعنی پایین شهری و بالا شهری که در شهرهای بزرگ مشاهده می‌شود، در این جامعه وجود ندارد و افراد تقریباً از نظر سبک زندگی همگون هستند. همچنین بررسی اولیه که از سطح شهر و خیابان‌ها و همچنین صنف کافی‌نت‌ها و مسئولان کافی‌نت‌ها به عمل آمد نشان داد که تعداد کافی‌نت‌ها به نسبت جمعیت و وسعت شهر زیاد است؛ چنان که در برخی از خیابان‌ها و پاساژها، نزدیک به ۳ الی ۵ کافی‌نت به چشم می‌خورد. به این ترتیب، هم ساخت جمعیتی جوان شهر و نیازهای خاص آنان و هم همگون و همسطح بودن افراد و تعداد به نسبت زیاد کافی‌نت‌ها در این شهر، مسئله وجود یا نبود اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با جذابیت‌های اینترنت و ارضای نیازها را بیش از پیش برجسته می‌نماید.

هر چند اعتیاد به اینترنت در مقایسه با دیگر انواع اعتیاد شناخته شده نیست، به دلیل تأثیرات نامطلوبی که بر روابط خانوادگی و معاشرت بین افراد می‌گذارد، امری خطرناک است که باید به صورت اصولی مورد توجه قرار گیرد.

نتایج مطالعه معیدفر (۱۳۸۴) بر روی نوجوانان و جوانان ۱۵ تا ۲۵ ساله شهر تهران نشان می‌دهد که ۵/۷۲ درصد پاسخگویان کمتر از ۲ ساعت و ۵/۲۷ درصد آنان بیش از ۲ ساعت به اینترنت دسترسی داشته‌اند. اولویت‌های کاربران به ترتیب شامل چت، ایمیل و سایت‌های خبری بوده است. نتایج نشان می‌دهد گروه سنی ۱۹ تا ۳۰ سال افرادی هستند که به شدت درگیر اعتیادند. اما گروه سنی پایین‌تر از ۱۲ سال اعتیاد به اینترنت ندارند و میزان درگیری گروه سنی ۱۲ تا ۱۹ سال نیز قابل چشم‌پوشی است. بر اساس این پژوهش، ۸/۲۵ درصد پاسخگویان از بعد عاطفی، ۳۳ درصد از بعد رفتاری و

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۵۵

۶/۲۱ درصد از بعد شناختی، درگیر اعتیاد به اینترنت بوده‌اند. در مجموع ۳/۲۴ درصد از مجموع کاربران، به اینترنت اعتیاد حاد داشته‌اند.

درگاهی (۱۳۸۶) طی پژوهش خود در تهران به این نتیجه رسید افرادی که در دامنه سنی ۱۵ تا ۱۹ سال قرار دارند، اعتیادشان در مقایسه با سایر گروه‌ها بیشتر است. در نمونه آماری وی، ۵۲/۵ درصد افراد مذکر و ۴۷/۵ درصد مونث بوده‌اند. در این پژوهش، برای سنجش اعتیاد به اینترنت از پرسشنامه یانگ^۱ استفاده شده است. ۵۹ درصد کاربران مدرک فوق دیپلم و لیسانس ۳۴/۷ درصد مدرک دیپلم و زیر دیپلم و ۶/۳ درصد مدرک بالاتر از لیسانس داشته‌اند. در کل ۵/۸ درصد از کاربران مورد مطالعه به شدت معتاد به اینترنت بوده‌اند. ۲۹/۲ درصد اعتیاد خفیف داشته‌اند و بقیه اعتیاد نداشتند. نتیجه‌گیری این مطالعه نشان می‌دهد افرادی که احساس از خود بیگانگی دارند، بیشتر به اینترنت روی می‌آورند. دلیل آن هم این است که آنان باید به نوعی حس اجتماع‌گریزی و خانواده‌گریزی را از این طریق جبران کنند.

چمنی (۱۳۸۵) طی پژوهشی در یزد به این نتیجه رسید که شایع‌ترین سن اعتیاد به اینترنت، سنین ۱۵ تا ۲۰ سال است چنان که از بین دو هزار دانش‌آموز دبیرستانی، ۳/۸ درصد به اینترنت اعتیاد دارند. کمر درد، کم خوابی، سوزش چشم، تغییر عادات غذایی و خواب، کاهش وزن، تنش عصبی، خواب‌آلودگی روزانه و تحریک‌پذیری از علائم جسمی این پدیده است. پرسه زدن بدون طرح و برنامه در وبسایت‌ها، اعتیاد به بازی‌های اینترنتی، چت و خرید اینترنتی از علائم رفتاری اعتیاد به اینترنت هستند. وی به عوارض اجتماعی اعتیاد به اینترنت نیز اشاره می‌کند؛ مواردی چون افت تحصیلی، غیبت در محل کار، بیکاری، اختلافات خانوادگی، مسئولیت‌پذیر نبودن در خانواده، خشونت و پرخاشگری، کاهش فعالیت‌های اجتماعی و نیز ترجیح برقراری ارتباط مجازی به جای واقعی از جمله این عوارض هستند.

پژوهش دیگری نیز در این زمینه در کرمان از سوی قاسم‌زاده (۱۳۸۶) انجام شده است. نمونه این پژوهش، ۳۱۷ نفر، شامل ۱۸۴ نفر مرد و ۱۳۳ نفر زن بوده است. سن آزمودنی‌ها بین ۱۵ تا ۳۰ سال بوده و به لحاظ سطح تحصیلات، ۳۴/۷ درصد افراد

1. Young

مطالعه شده، مدرک دیپلم، ۳۲/۲ درصد فوق دیپلم، ۱۹/۹ درصد لیسانس و ۴/۷ درصد فوق لیسانس و بالاتر داشته‌اند. ۴۳/۵ درصد افراد این مطالعه زیاد و خیلی زیاد از چت استفاده می‌کردند و اولویت‌بندی کاربران برای استفاده از کاربردهای مختلف اینترنت به ترتیب شامل پست الکترونیک، سایت‌های علمی، اخبار، دانلود نرم‌افزار و موسیقی، بازی و وبلاگ‌نویسی بوده است. در کل، ۳۸/۸ درصد افراد این مطالعه، به اینترنت اعتیاد داشته‌اند که شامل اعتیاد شدید و متوسط می‌شود.

اصطلاح اعتیاد به اینترنت را نخستین بار یانگ در سال ۱۹۹۶ به کار برد (یانگ و روبرت^۱، ۱۹۹۸). البته برخی از روان‌شناسان هنوز اطمینان ندارند که این موقعیت را چه بنامند. به نظر آنان بسیاری از افراد پیش از اینکه به اینترنت معتاد شوند، به رایانه‌هایشان معتاد بوده‌اند. به همین دلیل نیز اصطلاح اعتیاد به رایانه را پیشنهاد می‌کنند.

یلولیز^۲ و مارکس^۳ (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیده‌اند که دو موضع متفاوت در مورد اعتیاد به اینترنت شکل گرفته است. یک دیدگاه می‌گوید که اعتیاد به اینترنت در بیماران روانی شکل می‌گیرد و دیدگاه دیگر اصرار دارد که معتادان به اینترنت تنها به بعضی از جنبه‌های پاداش‌دهنده یا کارکردهای رفتاری وابسته به اینترنت که می‌تواند در زندگی واقعی هم وجود داشته باشد (مانند وابستگی و رفتار اعتیادی به پول یا سکس)، وابسته می‌شوند. کسانی که اعتیاد به اینترنت را به عنوان یک بیماری روحی خاص در نظر می‌گیرند، تخمین‌هایی را برای عمومیت آن می‌زنند که بسیار متغیر است. اگر چه برخی از این تخمین‌ها از بررسی‌هایی جمع‌آوری شده‌اند که از نظر روشی ضعیف و با سوگیری همراه بوده‌اند، محققان در دیدگاه دیگر، منکر اشکال اعتیادی اینترنت نمی‌شوند، اما به طور کلی عقیده دارند که افراد به آنچه در اینترنت پیدا می‌کنند (مانند قمار، خرید، چت) معتاد می‌شوند، نه به خود اینترنت.

گریفلد (۱۹۹۹) یکی از بزرگ‌ترین بررسی‌ها را در این زمینه بر روی ۱۸۰۰۰ کاربری که به وب سایت ای بی سی^۴ متصل می‌شدند، انجام داد. نتایج نشان داد ۵/۷ درصد از افراد نمونه مورد بررسی، معیارهای استفاده افراطی را دارند. یافته‌های دیگر، نرخ بین ۶ تا ۱۴ درصد را نشان می‌داد. او دریافت، شرکت‌کنندگان این بررسی

1. Robert 2. Yellowlees 3. Marks
4. abc.news.com

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۵۷

که نشانه‌های اعتیاد را از خود بروز دادند، به طور ویژه‌ای سرگرم چت‌روم‌ها، سایت‌های هرزه‌نگاری^۱، خرید آنلاین و ایمیل هستند و برای فرار از احساسات ناخوشایند خود از اینترنت استفاده می‌کنند. وی اعتقاد دارد که از دست دادن کنترل، جزء ماهیت اینترنت است؛ چنان که ۸/۳ درصد از کسانی که نشانه‌های اعتیاد را دارند، گزارش کرده‌اند وقتی به اینترنت متصل هستند، سرچدها را از دست می‌دهند. بسیاری از تحقیقات گرینفلد از پیشی گرفتن مردان بر زنان در اعتیاد گزارش می‌کند.

به نظر می‌رسد مردان و زنان سایت‌هایی را ترجیح می‌دهند که با کلیشه‌های جنسیتی آنان مناسب باشد. در پژوهش کوپر^۲ (به نقل از دی انگلیس^۳، ۲۰۰۰) در آن به طور خاص بر روی جنسیت در اینترنت تأکید شده بود. او دریافت که زنان به احتمال زیاد بیشتر وقت خود را صرف داشتن روابط جنسی مجازی^۴ با دیگران می‌کنند. در حالی که مردان به سایت‌های هرزه‌نگاری سر می‌زنند. وی دریافت که اینترنت هر دو جنس را به آزمون کارهایی که از راه‌های دیگر نمی‌توانند آنها را عملی کنند، دعوت می‌کند. در نهایت، در مطالعه ۹۲۶۵ نمونه‌ای او، ۱۲ درصد زنان به سایت‌های پورنوگرافی متصل می‌شدند در حالی که این میزان برای مردان ۲۰ درصد بود. کوپر اظهار می‌کند زنانی که به سایت‌های هرزه‌نگاری متصل می‌شوند، فقط قصد آزمایش دارند و می‌خواهند ببینند با چه مسئله‌ای روبه‌رو هستند.

کره جنوبی یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های اینترنت را در اختیار دارد. ۹۸ درصد جوانان کره‌ای از اینترنت استفاده می‌کنند. بنابراین، اینترنت بخشی از زندگی روزانه در آنهاست. مطالعه‌ای در کره جنوبی، در یک دبیرستان بر روی نمونه‌ای ۴۵۲ نفری (۲۵۹ پسر و ۱۹۳ دختر) با میانگین سنی ۱۵ سال انجام و برای ارزیابی اعتیاد به اینترنت از مقیاس اعتیاد به اینترنت یانگ، «آی ای اس»^۵ استفاده شد. نتایج نشان داد ۱۳۱ نفر اعتیاد متوسط و ۸ نفر اعتیاد شدید دارند. ۳۱۳ نفر نیز در گروه غیر معتادان قرار گرفتند. میانگین آی ای اس در پسران به طور معناداری بالاتر از دختران و زمان صرف شده در اینترنت نیز در بین پسران بیشتر از دختران بود (هیون^۶، یون^۷ و سوجین^۸، ۲۰۰۷).

1. pornography

2. Cooper

3. DeAngelis

4. cyber sex

5. Internet Addiction Scale (IAS)

6. Hyun

7. Yeon

8. Sujin

در تحقیق دیگری نیز که از سوی جمعی از محققان، بر روی نمونه‌ای ۴۶۸ نفری، با میانگین سنی ۱۵ سال و میانگین تحصیلی ۱۰ سال صورت گرفت، نتایج مقیاس اعتیاد به اینترنت چن نشان داد که ۶۴ نفر اعتیاد شدید و ۷۲ نفر اعتیاد متوسط دارند و ۳۱۸ نفر نیز سالم هستند (چی - یونگ^۱، یین^۲، چن^۳ و چن، ۲۰۰۵).

مطالعه دیگری که بر روی نمونه‌ای ۲۷۵ نفری از دانش‌آموزان ایتالیا انجام شد نشان داد، ۵/۴ درصد دانش‌آموزان به اینترنت معتاد هستند و ناتوانی ناشی از این اعتیاد، همبستگی قابل توجهی با سطوح اعتیاد به الکل، سسکس، قمار، اشتیاق به غذا، خرید و ورزش داشت (برناردیس^۴، ۲۰۰۵).

بلاک^۵ (۲۰۰۸) در پژوهش خود در باره وضعیت استفاده از اینترنت در چین به این نتیجه رسیده است که این کشور نیز از جمله کشورهایی است که آمار اعتیاد به اینترنت در آنها بالاست. طبق آخرین تحقیقات، ۱۳/۷ درصد جوانان چینی (یعنی در حدود ۱۰ میلیون جوان) نشانه‌های اعتیاد به اینترنت را دارند. در نتیجه در سال ۲۰۰۷، چین اعمال محدودیت‌هایی را برای استفاده از بازی‌های رایانه‌ای آغاز کرد. قانون جدید بیشتر از سه ساعت استفاده روزانه از این بازی‌ها را توصیه نمی‌کند.

مبانی نظری

اعتیاد اینترنتی به گستره وسیعی از مشکلات رفتاری و انگیزه‌های استفاده از اینترنت اشاره دارد. اعتیاد اینترنتی به عنوان یک رفتار وسواسی یا آرزوی برقراری پیوند، یا شاید حتی نمودی از انتقال یا بازتاب روابط و رفع نیاز قلمداد می‌شود.

یانگ (۱۹۹۹) اشاره می‌کند، فرد معتاد کسی است که دست کم ۳۸ ساعت در هفته یا ۸ ساعت در روز، وقت خود را صرف استفاده از اینترنت می‌کند. متخصصان در زمینه آسیب‌شناسی، محدودترین تعریف را برای طبقه‌بندی استفاده از اینترنت ارائه می‌دهند. چنان که اگر فرد در هفته ۲ تا ۳ ساعت از اینترنت استفاده کند، یک کاربر معمولی تلقی می‌شود و اگر میزان استفاده وی از اینترنت به ۸/۵ ساعت یا بیشتر برسد، کاربری است که باید مورد بررسی‌های آسیب‌شناسانه قرار گیرد.

1. Chih-Hung

2. Yen

3. Chen

4. Bernardis

5. Block

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۵۹

گلدبرگ^۱ (۱۹۹۶) معتقد است، اعتیاد اینترنتی عبارت است از استفاده بیمارگونه و وسواسی از اینترنت، که مواردی همچون تحمل و علایم کناره‌گیری، از شاخص‌های آن هستند.

تحمل با هر یک از موارد زیر مشخص می‌شود:

۱. نیاز به افزایش قابل ملاحظه مقدار زمان صرف شده در اینترنت برای رسیدن به رضایت‌مندی؛

۲. کاهش قابل ملاحظه در اثرات اینترنت هنگام استفاده از همان مقدار وقتی که صرف اینترنت شده است.

علایم کناره‌گیری و ترک نیز با هر یک از موارد زیر مشخص می‌شود:

- بی‌قراری روانی - حرکتی؛

- اضطراب؛

- افکار وسواسی درباره اینکه در اینترنت چه می‌گذرد؛

- رویا و خیالبافی در باره اینترنت؛

- حرکات تایپ کردن ارادی و غیر ارادی با انگشتان (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱، ص ۱۹).

دیدگاه دیویس

دیویس^۲ بین استفاده آسیب‌گونه خاص^۳ و استفاده آسیب‌گونه کلی^۴ از اینترنت تمایز قائل می‌شود. استفاده آسیب‌گونه خاص از اینترنت به شرایطی باز می‌گردد که افراد به طور افراطی از اینترنت برای اهداف خاصی استفاده می‌کنند؛ نظیر سکس آنلاین یا قمار. این نوع استفاده، هدف‌گونه است و تمایل به محتویات خاص دارد؛ در حالی که استفاده کلی آسیب‌گونه از اینترنت، شامل فعالیت‌های کلی اتلاف وقت در اینترنت است؛ مانند به سرعت چک کردن ایمیل و سر زدن به وبسایت‌های مختلف. تفاوت‌هایی بین افرادی که از اینترنت به طور صحیح استفاده می‌کنند و دیگران وجود دارد. افرادی که به اینترنت وابسته می‌شوند، بیشتر از کاربردهای متقابلی مانند چت،

1. Goldberg

2. Davis

3. specific pathological internet use

4. generalised pathological internet use

بازی و خرید استفاده می‌کنند؛ اما به نظر می‌رسد افرادی که به اینترنت وابسته نیستند، بیشتر از کاربردهای انحصاری آن مانند فرستادن ایمیل و جستجوی اطلاعات بهره می‌برند (یلولیز و مارکس، ۲۰۰۷).

به نظر دیویس، دو شاخص اصلی در اعتیاد به اینترنت وجود دارد:

۱. افزایش استفاده از اینترنت و ایجاد مشکل در زندگی روزانه مانند روابط خانوادگی، شغلی و تحصیلی؛

۲. دشواری کاهش دادن یا قطع استفاده از اینترنت برای کاربران.

دیویس معتقد است که استفاده از اینترنت برای رفع خستگی در خلال کار یا درس یا حتی تفریح، مشکل‌زا نیست بلکه حتی مفید هم هست. خطر وقتی آشکار می‌شود که فرد نتواند استفاده‌اش را کنترل کند و این امر به نوبه خود فشار روانی و اضطراب را در وی دامن می‌زند. از نظر او، اعتیاد با ساعات استفاده از اینترنت رابطه‌ای ندارد، این محتوای ساعات گذرانده شده به صورت آنلاین است که می‌تواند مشکل‌زا باشد. وابستگی به اینترنت مشکلی رفتاری است که از جنبه‌های فیزیکی خاصی که در اعتیاد به مواد و الکل دیده می‌شود خالی است، اما یک اعتیاد فکری و احساسی است که به هر حال خطرناک است (فریدنبر^۱، ۲۰۰۲).

دیدگاه گریفیتز

از دیدگاه گریفیتز^۲ (به نقل از امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱)، اعتیاد فناوری به طور عملیاتی می‌تواند به عنوان اعتیاد غیر شیمیایی (رفتاری) که شامل تعامل انسان و دستگاه است، تعریف شود. این اعتیاد ممکن است انفعالی (مانند تلویزیون) یا فعال (مانند بازی‌های رایانه‌ای) باشد و به طور معمول، جنبه‌های القاکننده و تقویت‌کننده‌ای داشته باشد که به افزایش تمایل اعتیادی کمک کند.

بر اساس این دیدگاه، اعتیاد رفتاری که جزء اصلی اعتیاد است، دارای ویژگی‌های زیر است:

1. Friedenber

2. Griffiths

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی نت‌های شاهین شهر ❖ ۶۱

۱. برجستگی

این امر زمانی رخ می‌دهد که فعالیت معینی، مهم‌ترین فعالیت زندگی شخص می‌شود و بر تفکر، احساس و رفتار او تسلط می‌یابد. بعضی از افراد حتی هنگامی که به کار مورد نظر مشغول نیستند در مورد نحوه استفاده بعدی فکر می‌کنند.

۲. تغییر خلق

شامل تجربیات ذهنی است که افراد به دنبال مشغول شدن به فعالیتی معین گزارش می‌کنند و می‌تواند به عنوان یک رفتار مواجهه‌ای در نظر گرفته شود. یعنی فرد در یک حالت آرامش‌بخش یا تخدیرکننده قرار دارد.

۳. تحمل

تحمل فرایندی است که در آن نیاز به فعالیتی گسترده و روزافزون برای رسیدن به همان اثرات قبلی احساس می‌شود.

۴. نشانه‌های کناره‌گیری

شامل حالات یا اثرات فیزیکی ناخوشایندی است که وقتی فعالیت ادامه نمی‌یابد یا ناگهان کاهش پیدا می‌کند در فرد دیده می‌شود مانند زود رنجی و حساسیت.

۵. تعارض

منظور از این حالت، به وجود آمدن تعارض بین فرد معتاد و افرادی که با او سروکار دارند (تعارض بین شخصی)؛ یا درون خود فرد (تعارض درون فردی) است که با فعالیتی معین ارتباط دارد.

۶. بازگشت (عود)

شامل تمایل به تکرار حالت‌های قبلی فعالیت معین است که در موارد شدید، سال‌ها بعد نیز عود می‌کند (همان).

دیدگاه جان گروهل

در این بخش از مبانی نظری، با توجه به اهمیت دیدگاه جان گروهل^۱ (۲۰۰۵) در تبیین موضوع پژوهش یعنی اعتیاد اینترنتی، نظریه وی با جزئیات بیشتری مورد بررسی قرار می‌گیرد. از نظر گروهل استفاده افراطی از اینترنت، به هیچ عنوان نوعی اختلال منحصر به فرد و جدید نیست بلکه شیوه متفاوتی برای برخورد با فشارها و تنش‌های موجود در زندگی است. بی تردید تعداد زیادی از مردم مشکل آنلاین بودن طولانی مدت را دارند، اما از سوی دیگر، بعضی افراد نیز زمان زیادی را صرف خواندن کتاب، تماشای تلویزیون، کار کردن و غفلت از خانواده، روابط دوستانه و فعالیت‌های اجتماعی می‌کنند؛ آیا ما اعتیاد به کتاب، تلویزیون و کار را به عنوان بیماری‌های روحی طبقه‌بندی می‌کنیم؟ از نظر او، برخی از محققان و روان‌شناسان سلامت با یک طبقه‌بندی شناختی جدید می‌خواهند به هر چیز برجسته بزنند و آن را بالقوه مضر ببینند. اما این کار بیشتر از اینکه به افراد کمک کند، برای آنان زیانبار است.

شاید بیشتر افرادی که فکر می‌کنند به اینترنت معتاد هستند، می‌خواهند از مشکلات خود فرار کنند. این مشکل می‌تواند یک بیماری روانی، افسردگی یا اضطراب باشد. هیچ تفاوتی میان روشن کردن تلویزیون به دلیل تمایل نداشتن به صحبت با همسر یا بیرون رفتن از خانه و گردش با دوستان به منظور فرار از خانه، با استفاده از اینترنت وجود ندارد. تنها تفاوت، در شیوه عمل است. تعداد کمی از افراد که بدون هیچ مشکلی، وقتشان را صرف اینترنت می‌کنند، ممکن است به دلیل استفاده بیش از حد وسواس‌گونه آسیب ببینند. پس این فناوری نیست که مهم و اعتیادآور است، بلکه رفتار است که اهمیت دارد و به آسانی با روش‌های روان‌درمانی و روان‌شناختی قابل درمان است.

مطابق با دیدگاه گروهل ما نمی‌توانیم بر پایه مطالعات موردی، نتایج عاقلانه و تعمیم‌پذیری در مورد میلیون‌ها فرد آنلاین داشته باشیم. از نظر او، در بیشتر تحقیقات انجام شده، درباره وجود بیماری قبلی یا تاریخچه بیماری‌های روحی (نظیر اضطراب، مشکلات سلامت یا ناتوانی در روابط) غفلت شده است. او معتقد است زمان به تنهایی نمی‌تواند شاخص اعتیاد یا درگیری با یک رفتار وسواسی باشد زیرا زمان باید همراه با

1. John Grohol

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۶۳

محتوای مورد استفاده و همچنین عوامل دیگر در نظر گرفته شود. برای مثال، اگر فرد دانشجو باشد یا استفاده از اینترنت، بخشی از شغل او محسوب شود، به تناسب، زمان بیشتری از اینترنت استفاده می‌کند. یا اینکه اگر فردی پیش زمینه بیماری‌های روحی داشته باشد، استفاده بیشتر از اینترنت غیر قابل انتظار نیست؛ چون افراد افسرده بیشتر احتمال دارد مدتی طولانی را آنلاین بگذرانند تا افرادی که افسرده نیستند. علاوه بر این، ممکن است مشکل یا موضوعی در زندگی فرد باشد، مانند ازدواج نامناسب که باعث می‌شود فرد زمان زیادی را صرف اینترنت کند. پس اینکه فردی زمان زیادی را آنلاین می‌گذراند، بدون در نظر گرفتن این زمینه‌ها مهم و مفید نخواهد بود (همان).

گروه‌ل (۲۰۰۳)، معتقد است گرچه افراد بیشتر وقتشان را برای کار با اینترنت صرف می‌کنند، در واقع صرف این زمان، برای انجام کنش‌های متقابل اجتماعی است؛ آنچه اینترنت را به پدیده‌ای اعتیادآور تبدیل می‌کند، جامعه‌پذیری افراد است. جامعه‌پذیری به راه‌های مختلف از جمله ارسال یا دریافت نامه الکترونیک، شرکت در اتاق‌های بحث و گفتگو و گپ اینترنتی صورت می‌گیرد. مردم این زمان را برای تبادل اطلاعات، حمایت و محبت با کسانی مانند خودشان صرف می‌کنند.

اما هیچ وقت گذران زمان در جهان واقعی با دوستان را به عنوان اعتیاد توصیف نمی‌کنیم. نوجوانان ساعت‌ها با تلفن صحبت می‌کنند، با افرادی که هر روز آنها را می‌بینند اما ما نمی‌گوییم به تلفن اعتیاد دارند. اگر کنش متقابل اجتماعی را صرفاً به این دلیل که در اینترنت رخ می‌دهد، اعتیاد بنامیم، باید هر رابطه و کنش اجتماعی دیگر را نیز اعتیاد بدانیم.

طبق نظر گروه‌ل، فرضیه‌ای دیگر نیز می‌تواند وجود داشته باشد که طبق آن این رفتارها مقطعی هستند. احتمالاً بیشتر کسانی که معتاد به استفاده از اینترنت هستند، کاربران جدید آند. این افراد اولین مرحله خو گرفتن با یک محیط جدید را با غرق کردن کامل خود در آن تجربه می‌کنند. از آنجا که این محیط بسیار بزرگ‌تر از همه چیزهایی است که در گذشته دیده‌اند، بعضی افراد در مرحله خو گرفتن بسیار با اشتیاق شروع می‌کنند. بر این اساس، این رفتارها مقطعی هستند و بعد از مدتی میزان آنها کاهش می‌یابد. بنابراین در توضیح این مسئله که چرا افراد به گونه‌ای اعتیادآور از اینترنت استفاده می‌کنند، وی ویژگی‌های مراحل استفاده از اینترنت را پیشنهاد می‌کند:

۱. افسونگری یا وسواس: این مرحله زمانی است که فرد، تازه وارد محیط اینترنت شده است، یا اینکه فرد یک کاربر قدیمی است که فعالیت جدیدی را در اینترنت پیدا می‌کند. مرحله اول، به شدت اعتیادآور است. در واقع، این حالت اعتیادی تا جایی ادامه می‌یابد که فرد وارد مرحله دوم، یعنی توهم‌زدایی یا سرخوردگی شود.
۲. توهم‌زدایی یا سرخوردگی: در این مرحله، فرد نسبت به فعالیتی که اغلب انجام می‌دهد، سرخورده و بی‌تمایل می‌شود. موقعی که فرد از این مرحله بگذرد، به طور حتم می‌تواند وارد مرحله سوم یعنی تعادل شود.
۳. تعادل: نماد و مشخصه بارز مرحله سوم، استفاده طبیعی از اینترنت است. هر فردی در زمان‌های متفاوتی وارد مرحله سوم می‌شود. در جمع‌بندی این سه مرحله باید گفت که حتی گاه اتفاق می‌افتد تمامی این مراحل به صورت چرخشی در فرد تکرار شوند. در واقع، سیر این مراحل به صورت خطی نیست. بویژه، زمانی که فرد فعالیت جدید جالب دیگری را در اینترنت پیدا می‌کند، این مراحل دوباره در وی از ابتدا آغاز می‌شوند (همان).

دیدگاه جان سولر

جان سولر^۱ (۲۰۰۰) دیدگاه خود را بر اساس هرم نیازهای مازلو بیان می‌کند. مازلو گستره وسیعی از نیازهای آدمی را بر اساس هرمی از نیازهای بنیادین و زیستی تا نیازهای والاتر خود شکوفایی طبقه‌بندی می‌کند که فرد نیازی را در یک سطح ارضا می‌کند و به سطوح بالاتر می‌رود. پس بر این اساس، افراد از آن رو شیفته یک شیء، فرد یا فعالیتی خاص می‌شوند که نیازی را در آنها ارضا می‌کند.

غریزه جنسی و نیاز به اطلاعات در این زمینه، یکی از نیازهای مهم بشر است. به همین دلیل، اینترنت به سرعت در مورد مسائل جنسی مورد توجه قرار می‌گیرد. در وهله اول، فرد به دلیل کنجکاوی و برای کسب اطلاعات به سمت تماشا و استفاده از محصولات هرزه‌نگاری می‌رود اما به مرور به آن عادت می‌کند. چون غریزه جنسی چیزی نیست که سیر شدنی و محدود باشد، بلکه فرد هرچه بیشتر دریافت می‌کند،

1. John Suler

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۶۵

بیشتر به سمت آن می‌رود. نوجوانان بیشتر برای کسب اطلاع به سمت هرزه‌نگاری می‌روند؛ آنان اصولاً می‌خواهند بدانند که این مسئله چیست. بخصوص در جوامعی که معیارهای محدودکننده و پایبندی‌هایی در زمینه مسائل جنسی وجود دارد و اطلاعات از طریق صحیح به افراد داده نمی‌شود، آنان برای کسب اطلاع به سوی راه‌های دیگر می‌روند.

سکس مجازی، شامل صحبت‌های تحریک‌آمیز از طریق تایپ، توصیف دقیق رفتار و احساس ناشی از آن یا تبادل عکس است. این فرصت که نه تنها نیازهای جنسی را ارضا کنیم، بلکه دست به تجربه نیز بزنیم، برخی را اغوا می‌کند. در سکس مجازی افراد می‌توانند به طور کامل ناشناس بمانند و در مقایسه با دنیای واقعی، رک‌تر و غیر اخلاقی‌تر عمل کنند.

نیاز به تماس متقابل، شناخت اجتماعی و حس تعلق داشتن در دومین سطح هرم مازلو قرار می‌گیرد. افراد به عنوان یک انسان به صورت غربیزی نیاز دارند به جایی بروند که دیگران آنان را بشناسند و این نیاز را می‌توان در محیط‌های مختلف اینترنت ارضا کرد. از نظر سولر، این یک تفکر کلیشه‌ای است که اینترنت پر از افرادی است که از لحاظ روابط اجتماعی، بی‌کفایت هستند و این افراد از آنجا که نتوانسته‌اند روابط واقعی داشته باشند، به دنیای مجازی روی آورده‌اند. از دیدگاه سولر (۱۹۹۹)، چنین تفکری بیشتر یک واکنش منفی به اینترنت است تا بازتاب دقیق واقعیت. درست است که بعضی افراد کم‌رو هم ممکن است به فضای مجازی روی آورند اما بیشتر آنان، کاربران اجتماعی کاملاً طبیعی هستند. هر چقدر هم که ادعا شود روابط مجازی سطحی است، باز هم بسیاری افراد احساس می‌کنند که دوستان یا حتی عشاق خوبی در اینترنت یافته‌اند. از دیدگاه او، اینترنت از آن رو بسیار فریبنده و جذاب است که جایگزینی منحصر به فرد برای ارضای نیازهای اجتماعی است.

نیاز به یادگیری، پیشرفت، اشراف در محیط و عزت نفسی که از دستاوردهای فرد ناشی می‌شود، در سطح بعدی هرم مازلو قرار می‌گیرد. ما برای بهتر زندگی کردن نیاز به کسب اطلاعات در زمینه‌های مختلف داریم. اینترنت در این زمینه با سرعت خارق‌العاده‌ای که دارد می‌تواند بسیار مورد توجه قرار گیرد. تنها با تایپ کردن واژه مورد نظر خود می‌توانیم با انبوهی از اطلاعات روبه‌رو شویم. سرعت دسترسی و

جامعیت اطلاعات در اینترنت باعث می‌شود که برخی افراد به شدت جذب آن شوند و به جستجو و ذخیره اطلاعات در زمینه‌های مختلف بپردازند. از این نظر، هیچ وسیله ارتباطی و اطلاعاتی تا امروز نتوانسته است به سرعت و تنوع و تازگی اینترنت، نیاز به کسب اطلاعات به روز را در افراد ارضا کند.

نیاز به خود شکوفایی در بالای هرم مازلو قرار می‌گیرد. این نیاز، در برگیرنده بسیاری از نیازهای سطوح پایین، یعنی نیاز به برقراری روابط متقابل، ابراز خود و ارضای نیازهای هنری و ذهنی از طریق مشارکت در دنیای اطراف نیز هست. سولر معتقد است که افراد با برقراری روابط با دیگران رشد می‌کنند. آنان از طریق کاوش در ابعاد فنی و اجتماعی اینترنت، توانایی‌های بالقوه ذهنی خود را ابراز می‌کنند. با استفاده از ابزارهای ارتباطی گوناگون در اینترنت به علایق درونی، گرایش‌ها و جوهی از شخصیت خود آگاهی می‌یابند که بیش از این پنهان بوده است. از نظر مازلو، یکی دیگر از جنبه‌های مهم خود شکوفایی، رشد معنویت فرد است. اینکه افراد در فضای مجازی زندگی معنوی خود را بیابند برای بسیاری مضحک به نظر می‌رسد، اما برای برخی کاربران که در اقلیت هستند، فضای مجازی می‌تواند برای دستیابی به رمز و رازهایی درباره ماهیت آگاهی، واقعیت و خود به کار رود (همان).

معیارهای اعتیاد به اینترنت

به دلیل در دست نبودن معیاری مشخص برای اعتیاد به اینترنت، محققان از معیارهای تشخیصی و آماری اختلالات روانی^۱ برای آسیب‌شناختی قمار استفاده می‌کنند، زیرا بسیاری از نشانه‌های آسیب‌شناختی اینترنت با قمار مشابهت دارد (مورالی^۲ و جورج^۳، ۲۰۰۷).

الگوی آسیب‌شناختی که معتادان به اینترنت نشان می‌دهند، شامل موارد زیر است:

۱. افزایش مشکلات کاری؛ خانوادگی و درسی؛

۲. افزایش مصرف با کاهش رضایت.

از آنجا که برای سنجش اعتیاد به اینترنت از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ

استفاده شده است در ادامه معیارهای اعتیاد به اینترنت یانگ ارائه می‌شود.

1. Diagnostic & Statistical Of Mental Disorders

2. Murali

3. George

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۶۷

از نظر یانگ (۱۹۹۹) کسی که با چهار یا تعداد بیشتری از معیارهای زیر مطابقت داشته باشد، معتاد به اینترنت محسوب می‌شود:

۱. مشغول بودن ذهن به اینترنت حتی زمانی که فرد به اینترنت متصل نیست؛
۲. نیاز به زمان بیشتر برای استفاده از اینترنت به منظور رسیدن به رضایت؛
۳. ناتوانی در کنترل استفاده از اینترنت؛
۴. احساس بدخلقی و ناراحتی در زمان تلاش برای کنار گذاشتن اینترنت؛
۵. استفاده از اینترنت برای فرار از مشکلات؛
۶. پنهان کردن مدت زمان استفاده از اینترنت از دیگران؛
۷. از دست دادن روابط مهم شغلی و تحصیلی به دلیل استفاده از اینترنت؛
۸. صرف مبالغ بسیار برای برخوردار شدن از حق استفاده از اینترنت؛
۹. ماندن در اینترنت بیش از زمانی که مورد نظر بوده است.

فرضیات پژوهش

- اعتیاد به اینترنت در جامعه مورد مطالعه کمتر از حد متوسط است.
- بین اعتیاد به اینترنت و تازگی و جذابیت اینترنت رابطه وجود دارد.
- بین اعتیاد به اینترنت و ارضای نیازها از طریق اینترنت رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

هدف از پژوهش حاضر، سنجش اعتیاد اینترنتی در میان کاربران شاهین شهر بوده است. بر این اساس، پژوهش در چارچوب روش پیمایشی انجام شده است. به منظور انتخاب نمونه‌ای مناسب، ابتدا با اجرای پرسشنامه‌ای مقدماتی، اطلاعاتی از مسئولان تمامی کافی‌نت‌های سطح شهر در مورد ساعات مراجعه، جنس مراجعه‌کنندگان و روزهایی که تعداد مراجعه‌کننده بیشتر است، کسب شد و در نهایت با استفاده از روش سهمیه‌ای بر اساس اطلاعات دریافتی، نمونه‌ای مشتمل بر ۱۷۰ نفر از کاربران اینترنت در نظر گرفته شد. پرسشنامه پژوهش از سه مقیاس تشکیل شده که مقیاس اول آن، شامل پرسش‌های

استاندارد سنجش اعتیاد به اینترنت است که دارای دو بعد شامل «شدت استفاده»^۱ از اینترنت و «رفتارهای نابهنجار»^۲ ناشی از استفاده افراطی از اینترنت است. پرسشنامه یانگ از ۲۰ سؤال تشکیل شده که ۳ سؤال آن به دلیل آنکه به جامعه مورد بررسی مربوط نمی‌شد، از مجموعه سؤالات حذف شده است. در این پرسشنامه، پاسخگو می‌تواند طیفی از پاسخ‌ها را از هیچ وقت تا همیشه انتخاب کند. به هیچ وقت، نمره ۱ و به همیشه، نمره ۵ تعلق می‌گیرد. بنابراین بیشترین نمره‌ای که فرد می‌تواند از پاسخ دادن به این پرسشنامه کسب کند ۸۵ و کمترین نمره ۱۷ است. بر اساس نمره ۴۹-۲۰ کاربرد معمولی است. نمره ۷۹-۵۰ اعتیاد متوسط و نمره ۱۰۰-۸۰ معتاد بودن به اینترنت را نشان می‌دهد. پرسشنامه دوم، که بر اساس نظریه گروهل طرح شده و جذابیت^۳ و تازگی اینترنت را می‌سنجد، از ۷ پرسش تشکیل شده است. مقیاس سوم، دارای ۹ سؤال است که ارضای نیازها در محیط شامل سه گروه از نیازهای عینی^۴، منزلت اجتماعی^۵ و خودیابی^۶ را می‌سنجد و بر اساس نظریه سولر طرح شده است.

قابلیت اعتماد و اعتبار پرسشنامه اعتیاد به اینترنت از طریق داده‌های تجربی فراوانی تأیید شده است (برای نمونه رجوع شود به یانگ ۱۹۹۹، هیون، یون و سوجین ۲۰۰۷، درگاهی، ۱۳۸۶ و قاسم‌زاده، ۱۳۸۶).

ضریب آلفای کرونباخ نیز برای مقیاس‌های اعتیاد به اینترنت، جذابیت و ارضای نیازها، با استفاده از اجرای مقدماتی روی نمونه‌ای ۳۰ نفری به ترتیب برابر ۰/۸۱، ۰/۷۲ و ۰/۷۸ محاسبه شده است.

یافته‌های پژوهش

۵۷/۷ درصد از افراد نمونه مرد و ۴۲/۳ درصد زن و همچنین ۱۲/۳ درصد آنان زیر دیپلم و ۳۱/۹ درصد دیپلم و بقیه دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای اس پی اس اس شماره ۱۸ و آموس صورت گرفت. محاسبه مجموع نمرات برای نمونه مورد مطالعه نشان می‌دهد که می‌توان به ترتیب،

1. extent of use

2. abnormal behaviors

3. attractiveness

4. objective

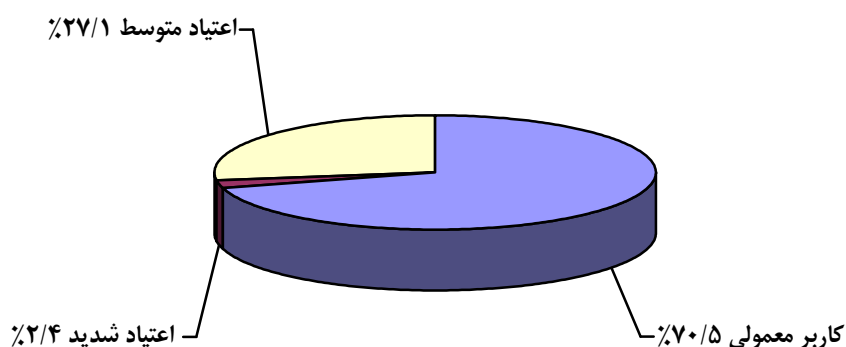
5. prestige

6. self discovery

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۶۹

۲/۴ درصد از کاربران را دارای اعتیاد شدید (دارای نمره ۸۰ و بالاتر) و ۲۷/۱ درصد را دارای اعتیاد متوسط (دارای نمره بین ۵۰ تا ۷۹) دانست. ۷۰/۵ درصد را نیز در گروه کاربران معمولی (نمره ۲۰ تا ۴۹) طبقه‌بندی کرد (نمودار ۱).

نمودار ۱- توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب اعتیاد به اینترنت



نتایج آزمون میانگین تک نمونه نشان داد که میانگین محاسبه شده برای نمره اعتیاد به اینترنت برابر با ۱۰/۶ (جدول ۱)، از حد وسط مقیاس اندازه‌گیری (۲/۵) به طور معناداری کمتر است؛ به این ترتیب فرضیه اول تحقیق مبنی بر اینکه اعتیاد به اینترنت در جامعه مورد مطالعه کمتر از حد متوسط است، با اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

جدول ۱- آماره‌های توصیفی برای متغیرهای اصلی تحقیق

متغیر	تعداد نمونه تحلیل شده	میانگین	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
جذابیت	۱۶۸	۱	۴/۸۸	۲/۸۲	۰/۷۳
ارضای نیاز	۱۶۹	۱	۴/۷۸	۲/۱۱	۰/۸۵
اعتیاد به اینترنت	۱۷۰	۱/۰۶	۴/۲۴	۲/۱۸	۰/۶۰

مدل تدوین شده، به عنوان مدلی جامعه‌شناختی برای تبیین اعتیاد به اینترنت، متشکل از مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری زیر بوده است:

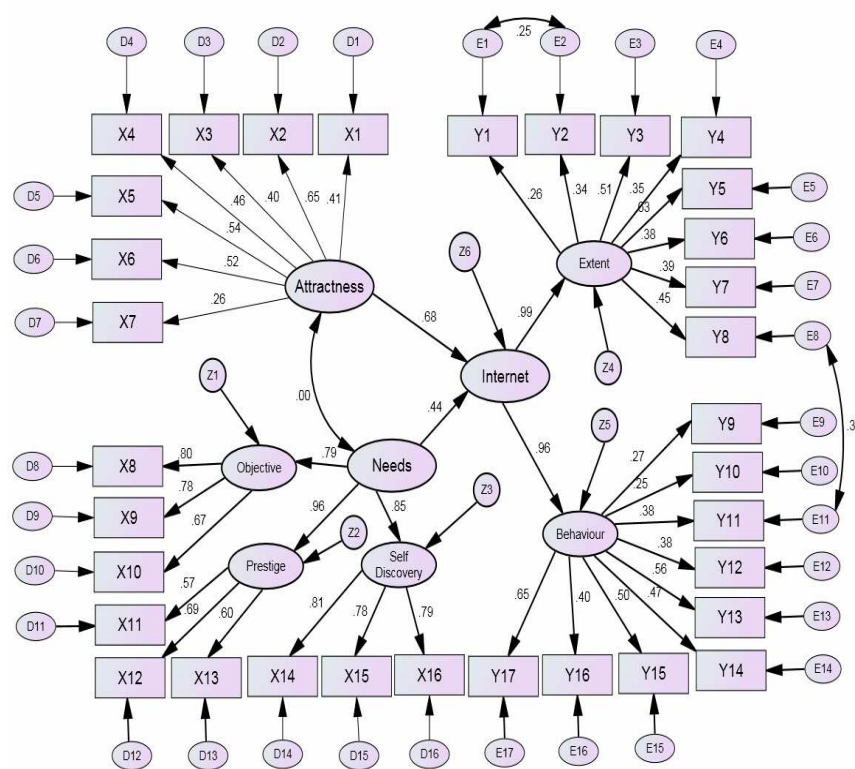
مدل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای سنجش اعتیاد به اینترنت که خود از دو بعد شدت استفاده از اینترنت و رفتارهای نابهنجار ناشی از استفاده افراطی از اینترنت تشکیل شده است.

مدل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای سنجش ارضای نیاز از طریق استفاده از اینترنت که سه گروه از نیازهای عینی، منزلت اجتماعی و خودیابی را شامل می‌شود. مدل عاملی تأییدی مرتبه اول برای سنجش جذابیت محیط اینترنت مدل ساختاری مبنی بر تأثیر سازه‌های جذابیت محیط اینترنت (برگرفته از دیدگاه گروهل) و رفع نیاز از طریق استفاده از اینترنت (برگرفته از دیدگاه سولر) بر سازه اعتیاد به اینترنت

نتایج محاسبات انجام شده را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:
فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر اثر معنادار سازه‌های جذابیت محیط اینترنت و استفاده از اینترنت برای رفع نیاز بر سازه اعتیاد به اینترنت تأیید می‌شود. ضرایب گاما به ترتیب $0/68$ ($P=0/009$) و $0/44$ ($P=0/012$) برای سازه‌های مستقل به لحاظ آماری معنا دارند (نمودار ۲).

نمودار ۲- برآوردهای استاندارد برای پارامترهای آزاد در مدل تبیین

اعتیاد به اينترنت



شاخص‌های تطبیقی و مقتصد محاسبه شده برای ارزیابی کلیت مدل نشان می‌دهند که می‌توان در مجموع، داده‌های گردآوری شده را حمایت‌کننده مدل نظری تدوین شده تلقی کرد؛ هر چند می‌توان با برخی اصلاحات، در مطالعات آتی این مدل را بهبود بخشید.

شاخص‌های تطبیقی، مقتصد و مطلق، در مجموع، برای ارزیابی کلیت یک مدل مورد استفاده قرار می‌گیرند. ارزیابی کلیت یک مدل در واقع نشان می‌دهد که آیا کلیه روابط فرض شده در پژوهش در خصوص اندازه‌گیری متغیرهای پنهان و همچنین اثر متغیرهای مستقل بر وابسته توسط داده‌های گردآوری شده، حمایت و تأیید می‌شود یا خیر.

مقایسه دو ستون آخر جدول ۲ در مجموع نشان می‌دهد که داده‌های گردآوری شده تا حد زیادی مدل مفروض را تأیید می‌کنند (شاخص‌های مقتصد و مطلق) هر چند برخی از آنها نشان می‌دهند که در مطالعات آتی می‌توان با تغییر در برخی جزئیات مدل و بویژه سنجه‌های مربوط به اندازه‌گیری متغیرهای پنهان، مدل مفروض را بهبود بخشید (شاخص‌های تطبیقی).

کلیه بارهای عاملی محاسبه شده در مدل‌های اندازه‌گیری به لحاظ آماری دارای تفاوت معنادار با صفر هستند که به عنوان نشانه‌ای برای قابل قبول بودن معرف‌های تعریف شده برای سنجش هر یک از سازه‌های اصلی در مدل تفسیر می‌شود. علاوه بر این، ضرایب ساختاری تعریف شده در مدل، همان گونه که در قسمت قبل نیز گفته شد، به طور معناداری با صفر تفاوت دارند.

جدول ۲- شاخص برازش مدل اعتیاد به اینترنت

مدل تدوین شده درجه آزادی = ۴۸۶	شاخص			نوع شاخص
	دامنه قابل قبول (قاسمی، ۱۳۸۸)	معادل فارسی	علامت اختصاری	
۰/۷۹۲	۰/۹۰ - ۱	شاخص برازش تطبیقی	CFI	تطبیقی
۰/۸۱۶	۰/۹۰ - ۱	شاخص توکر- لویس	TLI	
۰/۵۲۱	۰/۵۰ - ۱	شاخص برازش هنجار شده مقتصد	PNFI	مقتصد
۰/۶۵۹	۰/۵۰ - ۱	شاخص برازش تطبیقی مقتصد	PCFI	
۰/۰۷۷	۰ - ۰/۰۸	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	
۱/۹۹۷	کمتر از ۵	کای اسکوئر هنجار شده	Normed Chi-Square	
۹۷۰/۷۲	وابسته به حجم نمونه	مقدار کای اسکوئر	Chi-Square	مطلق
۰/۰۰۰	وابسته به حجم نمونه	سطح معناداری	P-Value	

نتیجه‌گیری

اعتیاد به اینترنت به عنوان یک اختلال جدید شناسایی شده و پژوهش‌های بسیاری آن را اثبات و علایم و نشانه‌های آن را مشخص کرده‌اند. اینترنت امروزه مهم‌ترین و جدیدترین فناوری بشر است که به طور گسترده مورد استقبال قرار گرفته و هر روز بر کاربران آن افزوده می‌شود؛ به نوعی پدیده‌ای است که هنوز تازگی و جذابیت اولیه خود را که ناشی از آشنایی با یک محیط جدید است از دست نداده و به عبارتی، عادی نشده است.

دیدگاه‌های متعددی در زمینه تبیین اعتیاد به اینترنت مطرح شده‌اند. برای مثال طبق نظر گروهی می‌توان گفت که بسیاری از افرادی که در زمره کاربران افراطی قرار می‌گیرند (به غیر از کسانی که در واقع مشکلات خاصی دارند) به مرور زمان و با تجربه کامل غرق شدن در اینترنت، از مصرف خود می‌کاهند. مانند بسیاری از افراد دیگری که پیش‌تر همین وابستگی را به ماهواره و ویدئو نشان می‌دادند. البته مسئله مهم دیگری نیز هست و آن اینکه باید ریشه این وابستگی را بررسی کرد؛ باید دانست که چرا اصولاً افراد به سمت وابستگی شدید به چیزی مانند اینترنت کشیده می‌شوند. ریشه‌یابی این وابستگی و دلایل آن مهم‌تر از ابزاری است که افراد به آن وابسته شده‌اند.

بنابراین، شاید بتوان این گونه نتیجه‌گیری کرد که اگر اینترنت هم نبود، این افراد به طور حتم راه دیگری را برای غلبه بر فشارها و تنش‌هایشان پیدا می‌کردند. درست به همان دلایلی که افراد به الکل، قمار، مواد و ... روی می‌آورند، به استفاده افراطی از اینترنت هم وابسته می‌شوند. پس دلیل را باید در جای دیگری جستجو کرد نه به طور کامل در اینترنت. هر چند با سوءاستفاده از اینترنت می‌توان به برخی مسائل دامن زد و در واقع اینترنت، راه آسان‌تری را برای افرادی که می‌خواهند از این طریق از فشارها و تنش‌هایشان رها شوند و نیازهایشان را ارضا کنند باز می‌کند. برای مثال، کسی که مشکلات جنسی دارد و به طور افراطی به دنبال این مسائل است، اگر اینترنت هم نباشد از طریق دیگری خود را ارضا می‌کند اما اینترنت وسیله بسیار راحت‌تر، امن‌تر و ارزان‌تری در اختیار او قرار می‌دهد. بویژه در این سوءاستفاده‌ها، گمنامی کمک شایانی به افراد می‌کند. از این رو، بهتر است به چرایی این وابستگی پرداخته شود. برای این منظور، در پژوهش حاضر از نظریه جان سولر و نظریه جان گروهل استفاده شد.

بر این اساس، در ابتدا به این موضوع پرداخته شد که آیا اعتیاد به اینترنت در جامعه مورد مطالعه وجود دارد یا خیر؟ و اگر وجود دارد، آیا رابطه‌ای بین این اعتیاد و جدید بودن اینترنت، طبق نظریه گروهل و ارضای نیازها در محیط، طبق نظریه سولر هست یا خیر؟

نتایج به دست آمده، نشان داد که ۲/۴ درصد افراد دارای اعتیاد شدید، ۲۷/۱ درصد دارای اعتیاد متوسط و ۷۰/۵ درصد کاربر معمولی هستند و همچنین اعتیاد به اینترنت در جامعه آماری کمتر از حد متوسط است. از سوی دیگر طبق یافته‌ها رابطه بین این اعتیاد با جدید بودن فضا و اشتیاق برای آشنایی با محیط اینترنت و ارضای نیازها از طریق اینترنت معنادار است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت تعدادی از افرادی که در زمره معتادان به اینترنت یا نزدیک به مرز اعتیاد قرار می‌گیرند، جذب محیط جدید آن شده‌اند و مرحله آشنایی خود را طبق نظر گروهل با غرق شدن کامل در آن می‌گذرانند؛ به این ترتیب، می‌توان امید داشت پس از مدتی که به طور کامل با این محیط جدید آشنا شدند، مصرف آنان کاهش یابد. اما در عین حال که می‌توان این نظر را در مورد تعدادی از کسانی که در زمره معتادان طبقه‌بندی می‌شوند، پذیرفت، بسیار خوشبینانه و ساده‌لوحانه است که در مورد همه معتادان این نظر را قبول کنیم بنابراین، به نظریه دیگری می‌رسیم و آن این است که افراد به این دلیل به اینترنت معتاد می‌شوند که نیازهای اساسی آنان در محیط واقعی ارضا نشده است. چنان که طبق نتایج به دست آمده، بین اعتیاد به اینترنت و ارضای نیازها در محیط رابطه معنادار وجود دارد. برای مثال در چت که محیطی جذاب در اینترنت است، محدودیت‌های ارتباط رو در رو وجود ندارد. افراد می‌توانند آن طور که هستند و آن طور که دوست دارند باشند، خود را نشان دهند و شخصیت‌های خیالی از خودشان خلق کنند. با چت نیاز افراد به ارتباط متقابل با دیگران ارضا می‌شود. بخصوص کسانی که توانایی ارتباط رو در رو را ندارند و دچار ضعف شخصیتی هستند. افراد سالم، از چت به موازات ارتباطات واقعی استفاده می‌کنند و از آن بهره می‌جویند و دایره ارتباطات اجتماعی خود را هم با دوستان واقعی و هم با دوستان مجازی ادامه می‌دهند. اما افراد ناسالم، افرادی که از نظر اجتماعی ضعیف هستند، دارای ضعف جسمی‌اند، اعتماد به نفس پایینی دارند یا در بین دوستان خود پذیرفته نشده‌اند؛

تبیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی‌نت‌های شاهین شهر ❖ ۷۵

این نیاز یعنی نیاز به ارتباط متقابل و پذیرش اجتماعی را در محیط چت جستجو می‌کنند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نیازهای این دسته از افراد در محیط واقعی ارضا نشده است و آنان برای ارضای نیازهایشان به محیط مجازی کشیده شده‌اند.

چنین به نظر می‌رسد کسی به طور مرضی به اینترنت وابسته می‌شود که نیازهایش به هیچ وجه در دنیای واقعی ارضا نشود. مانند افراد افسرده، تنها و گوشه‌گیر که سعی می‌کنند کمبودها و ضعف‌هایشان را در اینترنت جستجو کنند. زیرا اینترنت محیط گمنامی است که فرد می‌تواند همه ضعف‌های شخصیتی و جسمی‌اش را پنهان کند و خود را آن گونه که دوست دارد، خلق کند. وگرنه افرادی که همه نیازهایشان در محیط خانواده، جامعه، مدرسه، محیط کار و ... ارضا می‌شود، به ندرت به سمت استفاده افراطی از اینترنت کشیده می‌شوند و از اینترنت به عنوان وسیله‌ای برای ثبات و ارتقای روابطشان در دنیای واقعی و ایجاد روابط جدید با افراد جدید استفاده می‌کنند. بنابراین، فرد تا زمانی که ارتباطش را با دنیای واقعی از دست نداده، از دنیای واقعی و مجازی به موازات هم استفاده می‌کند و دنیای مجازی‌اش بر دنیای واقعی‌اش برتری نیافته، به هیچ وجه دچار مشکل نمی‌شود.

در نهایت باید گفت که هم‌اکنون مسئله اعتیاد به اینترنت در جامعه مورد بررسی، حالت آسیب‌گونه ندارد. اما گروه اعتیاد متوسط، گروه در خطری هستند که نوع استفاده بعدی آنها مشخص‌کننده این موضوع خواهد بود که در آینده در گروه اعتیاد شدید قرار می‌گیرند یا در گروه کاربران سالم.

منابع

- امیدوار، احمد و صارمی، علی‌اکبر. (۱۳۸۱). اعتیاد به اینترنت. مشهد: تمرین.
- چمنی، امیررضا. (۱۳۸۵). اعتیاد به اینترنت در یزد. فصلنامه اصول بهداشت روانی، ۳۰، صص ۲۲-۳۵.
- درگاهی، حسین. (۱۳۸۶). بررسی اعتیاد به اینترنت در بین ساکنان منطقه دو شهر. پایش، دوره ششم، ۳، صفحات ۲۷۲-۲۶۵.
- قاسم‌زاده، علی. (۱۳۸۶). بررسی میزان اعتیاد به اینترنت و عوامل مؤثر بر آن در کرمان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد دهقان، دانشکده علوم اجتماعی.

معیدفر، سعید. (۱۳۸۴). بررسی پدیده اعتیاد اینترنتی بین نوجوانان و جوانان ۱۵ تا ۲۰ سال تهران. دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.

Bernardis, G. (2005). **The Shorter PROMIS Questionnaire and Internet Addiction Scale in the assessment of multiple addiction in high school population: Prevalence and Related Disability.** *CNS Spectr*, 12, pp. 966-974.

Block, J.J. (2008). Issue for DSM-IV: Internet Addiction. **American Journal of Psychiatry**, 165, pp. 307-318.

Chih-Hung, K., Yen, J., Chen, C., & Chen, S. (2005). Proposed Diagnostic Criteria of Internet Addiction for Adolescents. **The Journal of Nervous and Mental Disease**. 193, pp. 728-733.

DeAngelis, T. (2000). Is Internet Addiction Real? **American Psychological Association**, Retrieved from:

<http://www.apa.org/monitor/aproo/addiction.html>

Fridenberg, M. (2002). Internet Addiction Become Problem for College Student, **SCI-HEALTH**, Collegian Online.

Goldberg, I. (1996). **Internet Addiction Support Group**. Retrieved from users.rider.edu/~suler/psychber/suppo

Greenfield, N. (1999). **Virtual Addiction: Help for Netheads, Cyberfreaks, and Those Who Love Them**. Oakland: New Harbinger Publications, Inc.

Grohol, J.M. (2003). **Internet Addiction Guide**. Retrieved from:

<http://www.psychcentral.com/netaddiction>

Gyohol, J.M. (2005). **Internet Addiction Guide**. Psych Central, Retrieved from: <http://psychcentral.com/netaddiction>

Hyun, H.J., Yeon, K.S., and Sujin, B. (2007). Depression and Internet Addiction in Adolescent. **Psychopathology**, 40, pp. 426-430.

Internet World Stats. (2010). Retrieved from:

www.Internetworldstats.com

Murali ,V& George .S. (2007) Lost Online: an Overview of Internet Addiction. **Advance in Psychiatric Treatment**, 13, pp. 24-30.

Suler, J. (1999). Human Becomes Electric Networks as Mind and Self, **The Psychology of Cyberspace**, Retrieved from:

<http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.

Suler, J. (2000). **Essential Issue in Cyber, Computer and Cyberspace Addiction.** Online Continuing Education Articles,

<http://truecenterpoint.com/ce/essentials1.html>

Yellowlees, P. & Marks, S. (2007). Problematical Internet Use or Internet Addiction? **Computers in Human Behavior**, 23, pp. 1447-1453.

Young, K. (1999). Internet Addiction, Symptom, Evaluation And Treatment. This article reproduced from Innovation in **In Innovations in Clinical Practice: A Source Book** (eds L. VandeCreek & T. Jackson), vol. 17, pp. 19-31. Professional Resource Press.

Young, K., & Robert, R. (1998). **Internet addiction: Personality Traits Associated with its Development.** Paper presented at the 69th annual meeting of the Eastern Psychological Association, Bradford: University of Pittsburgh.